

TÖÖALASE VASTUTUSTUNDE TEST

© 2016, PE Konsult Ltd. All rights reserved.

Töoga seotud hoiakud väljendavad töötaja hinnanguid, uskumusi ja lojaalsust oma töö suhtes. Tööalane vastutustunne on üks tööga seotud hoiakutest. Töötaja isiklik vastutustunne väljendub oma töökohustuste või tööülesannete rahuldaval tasemel täitmisel, sest töötaja on võtnud endale kohustused, mille täitmise eest ta vastutab. Tööalane vastutustunne on otseselt seotud töö võetud kohustuste täitmisega, lubadusest või kokkuleppesest kinnipidamisega.

Tööalase vastutustunde test on psühhomeetriline test, mis koosneb kahest osast: (1. osa) Tööalane vastutustunne ja (2. osa) Tööalane kontrollkeskme (*Work Locus of Control*).

Tööalase vastutustunde testi esimeses osas on 12-st väitest. Vastuste skaalana kasutatakse Likert-tüüpi 6-pallist sundvaliku skaalat: 1-pall on "Väga kindlalt ei nõustu" ja 6-pall on "Väga kindlalt nõustun". Testi täitjale esitatakse väiteid "Ma austan oma tööandja ja klientide privaatsust ning konfidentsiaalsust" või "Ma vastutan ise oma töö tehtud vigade eest" või "Ma olen valmis käituma ja töötama vastutustundlikult".

Tööalase vastutustunde testi teises osas kasutatakse professor Paul E. Spector (1988) poolt väljatöötatud rahvusvaheliselt tuntud tööalase kontrollkeskme testi (*Work Locus of Control Scale, WLCS*). Test on Eestis adapteeritud ja AS PE Konsult omab 1997-st aastast alates testi eestikeelse versiooni kasutusõigust.

Tööalane kontrollkeskme kajastab töötaja kalduvust uskuda, et tema ise kontrollib sündmusi oma tööelus (internaal) või et selline kontroll asub kusagil mujal, tema tööelu kontrollivad tähtsad inimesed, juhus, saatus vms. (eksternaal) (Spector, 1988).

Tööalase kontrollkeskme test (*Work Locus of Control Scale, WLCS*) on psühhomeetriline test, mis koosneb 16-st väitest. Korrelatsioon (seos) töötaja üldise kontrollkeskme (internaalsuse või eksternaalsuse) ja tööalase kontrollkeskme vahel on kõrge (erinevates uuringutes korrelatsioonikordaja jääb vahemikku: $r = 0.50$ kuni $r = 0.55$).

Testi täitja saab hinnanguid anda Likert-tüüpi 6-pallisel sundvaliku skaalal: 1-pall on "Väga kindlalt ei nõustu" ja 6-pall on "Väga kindlalt nõustun". Test koosneb väidetest: "Soovitud töö saamine on peamiselt õnne küsimus" või "Selleks, et saada määratud tõeliselt heale kohale, on tähtsam "keda te teate", kui "mida te teate" või "Enamik inimesi on võimelised tegema oma tööd hästi, kui nad seda püüavad" või "Eduatakse neid, kes teevad hästi oma tööd".

Testi töötlus toimub vastavalt testi manuaalile. Mida suurem on testi täitja numbriline tulemus, seda enam eksternaalsuse poole ta kaldub oma suhtumistes ja tööalases tegevuses

TEOREETILINE TAUST

Hoiak on inimese kalduvus hinnata objektide (näit. isikute, sündmuste, nähtuste) olemust teatud määral soosival või mittesoosival viisil, mis hinnang väljendub tavaliselt tunnetusliku (kognitiivse), emotsionaalse või käitumusliku reageeringuna (Albarracin, Johnson ja Zanna, 2005).

Töoga seotud hoiakud on hinnangud oma töö kohta ja väljendavad töötaja tundeid, uskumusi ja lojaalsust (Judge ja Kammeyer-Mueller, 2012). Töoga seotud hoiakutel on nii kognitiivne kui ka emotsionaalne komponent (Schleicher et al. 2004). Töölane vastutustunne on üks töoga seotud hoiakutest, kuigi vastutustundest räägitakse aruharva.

Töoga seotud vastutustunne on seotud töötaja otsuste ja tegudega, millel on mõju tema tööle, töö tulemustele ja teistele inimestele. Isiklik vastutustunne erineb töötajate kollektiivsest vastutusest. Töötaja töoga seotud vastutustunne on tahe käituda tööl vastutustundlikult. Kõnekeeles räägitakse vastutavast isikust, vastutavast töötajast, mis enamast tähendab, et töötaja on võtnud vastutuse oma tegevuse või oma töö eest. Professionaalne vastutustunne on eriala õiguspraktikaga seotud, mis hõlmab erialaseid tööülesandeid ning kohustust tegutseda professionaalselt, täites seadusi, vältides huvide konflikti ja eelistades klientide huve iseenda huvidele.

Kontrollkese näitab, millise määral inimene usub, et ta omab kontrolli oma elu üle, omades võimalust suunata sündmusi oma elus (Rotter, 1954). Töölane kontrollkese kajastab töötaja kalduvust uskuda, et tema ise kontrollib sündmusi oma tööelus (internaal) või et selline kontroll asub kusagil mujal, tema tööelu kontrollivad tähtsad inimesed, juhus, saatuse vms. (eksternaal) (Spector, 1988). Töölane kontrollkese osundab, millisel määral töötaja usub, et ta kontrollib sündmusi oma tööelus. Internaalne töötaja usub, et peamiselt sõltub tema tööalane edu või ebaedu, tema töö tulemused temast endast. Eksternaalne töötaja kaldub uskuma, et temast endast sõltub vähe või üldse mitte midagi. Tema tööalane edu või ebaedu sõltub peamiselt teistest tähtsatest inimestest (juhtidest, ämmast vms), heast õnnest, juhusest, horoskoobist, saatusest või millestki muust, mis ei sõltu töötajast endast ja asub väljaspool töötaja kontrolli. Oma vigades süüdistavad internaalsed töötajad peamiselt iseennast ja oma tegevust, kuid eksternaalsed töötajad süüdistavad teisi või väliseid asjaolusid.

TESTI VALIDEERIMINE

Töölase vastutustunde test valideeriti Eesti-Poola uuringus (N=624).

TESTI SEESMISED KORRELATSIOONID

Testi seesmised korrelatsioonid on esitatud alljärgnevas tabelis.

Tabel. Töölase vastutustunde testi seesmised korrelatsioonid (seosed) (N=624)

Faktorid	1	2
1. Töölase vastutustunne	1	
2. Töölase kontrollkese	-0.13	1

Tabelis esitatud korrelatsioon (seos) on negatiivne ja statistiliselt oluline ($p < 0.05$) st suurem vastutustunne on seostatav internaalsusega ja väiksem vastutustunne on seostatav eksternaalsusega

Töölase kontrollkese (Work Locus of Control Scale, WLCS) USA normid

Töölase kontrollkeskme test (*Work Locus of Control Scale, WLCS*) on valideeritud mitmetes rahvusvahelistes uuringutes ja varasemalt publitseeritud:

- Spector, P. E. (1992). *Summated Rating Scales*. Newbury Park, CA: Sage;
- Spector, P. E. (1988). Development of the work locus of control scale. *Journal of Occupational Psychology*, 61, 335-340.

USA normide aluseks 5477 töötaja uuringud, kokku 37 erinevat uuringut. Keskmine kontrollkeskme indeks on 40.0 ± 9.9 ja keskmine Cronbach alfa koefitsient on 0.83.

Meie osalesime koos teadlastega 24-st riigist CISMS uuringus (Collaborative International Study of Managerial Stress)

Tabel. Juhtide töölase kontrollkese Ida-Euroopa ja Lääne-Euroopa riikides (CISMS uuring, 2002)

Ida-Euroopa	N	Töölase kontrollkese	USA ja Lääne-Euroopa	N	Töölase kontrollkese
Rumeenia	135	45,3	USA	119	37,5
Eesti	163	47,1	Saksamaa	85	40,4
Poola	263	48,0	Rootsi	210	41,5
Sloveenia	488	49,1	Belgia	185	43,4
Ukraina	219	52,6	Prantsusmaa	61	45,1
Bulgaaria	165	53,3	Hispaania	180	46,6
			Suurbritannia	201	46,8

Madalam töölase kontrollkeskme indeks tähendab suuremat internaalsust, suurem töölase kontrollkeskme indeks tähendab suuremat eksternaalsust.

TESTI RELIABIILSUS

Töölase vastutustunde testi seesmist reliabiilsust näitav Cronbach- α indeks või alfa koefitsient on 0.90, jäädes faktorites vahemikku 0.85 kuni 0.94 (vt alljärgnevas tabelis).

Tabel. Töölase vastutustunde testi reliabiilsuse statistika (N = 624)

Faktorid	Küsimuste arv	Cronbach- α^*
1. Töölane vastutustunne	12	0.94
2. Töölane kontrollkese	16	0.85

* Laialdaselt on aktsepteeritud, et Cronbach- α indeks (koefitsient alfa) loetakse standardiks alates 0.70 (Nunnally, 1978).

EESTI NORMID

Töölase vastutustunde testi Eesti normid on esitatud alljärgnevas tabelis. Eesti normid põhinevad kokku 357 töötaja testide keskmistest tulemustest. Testi normeerimiseks viidi läbi neli erinevat uuringut: (1) Üldine töötajate uuring (EST, N=279); (2) Õdede uuring (N=78); (3) Õpetajate uuring (N=58).

Tabel. Töölase vastutustunde testi Eestis läbiviidud uuringute tulemuste kirjeldav statistika (N=357)

Vastuste skaala: 1-palli on “Väga kindlalt ei nõustu” ja 6-palli on “Väga kindlalt nõustun”.

Töölane vastutustunne	ÕPETAJAD (N=58)		ÕED (N=78)		EST (N=279)	
	M	SD	M	SD	M	SD
1. Töölane vastutustunne	5.68*	0.34	4.22*	0.13	5.34	0.59
2. Töölane kontrollkese	45.83*	7.46	47.23*	7.27	57.97	4.20

* Õpetajate ja õdede grupe on võrreldud EST grupi tulemusega kui normiga. Statistiliselt oluline erinevus EST grupi tulemusest $p < 0.001$.

POOLA NORMID

Töölase vastutustunde testi Poola normid on esitatud alljärgnevas tabelis. Poola normid põhinevad 204 töötaja testide keskmistele tulemustele.

Tabel. Tööelu kvaliteedi testi Poolas läbiviidud uuringu tulemuste kirjeldav statistika (N=204)

Vastuste skaala: 1-palli on “Väga kindlalt ei nõustu” ja 6-palli on “Väga kindlalt nõustun”.

Töölane vastutustunne	PL (N=204)	
	M	SD
1. Töölane vastutustunne	4.78	0.85
2. Töölane kontrollkese	57.27	4.56

TÖÖALASE VASTUTUSTUNDE ning TÖÖ TULEMUSLIKKUSE VAHELISED KORRELATSIOONID (SEOSED)

Töölase vastutustunde testi ning Töö tajutud tulemuslikkuse testi vaheline reliabiilsus so Cronbach- α indeks (koefitsient alfa) oli 0.91.

Tabel. Töölase vastutustunde testi ning Töö tajutud tulemuslikkuse testi omavahelised korrelatsioonid (seosed mõõdetud Töö tajutud tulemuslikkuse testiga) (N =624)

Töölane vastutustunne	Tajutud tulemuslikkus
1. Töölane vastutustunne	0.41*
2. Töölane kontrollkese	-0.19*

* Korrelatsioonid on statistiliselt olulised ($p < 0.05$)

ARTIKLID ja/või ETTEKANDED KONVERENTSIDEL (Bibliography of Studies Using the Responsibility test)

Spector, P. E.; Cooper, C. L.; Sanchez, J. I.; Driscoll, M.; Sparks, K.; Bernin, P.; Bussing, A.; Dewe, P.; Hart, P.; Lu, L.; Miller, K.; Renault de Moraes, L.; Ostrognay, G.; M., Pagon, M.; Pitariu, H.; Poelmans, S.; Radhakrishnan, P.; Russinova, V.; Salamatov, V.; Salgado, J.; Yu, S. (2002). Locus of Control and Well-Being at Work: How Generalizable Are Western Findings? *Academy of Management Journal*, 45 (2), 453–466.

Spector, P. E.; Cooper, C. L.; Sanchez, J. I.; Driscoll, M.; Sparks, K.; Bernin, P.; Bussing, A.; Dewe, P.; Hart, P.; Lu, L.; Miller, K.; Renault de Moraes, L.; Ostrognay, G.; M., Pagon, M.; Pitariu, H.; Poelmans, S.; Radhakrishnan, P.; Russinova, V.; Salamatov, V.; Salgado, J. ... Yu, S. (2001). Do national levels of individualism and internal locus of control relate to well-being: an ecological level international study. *Journal of organizational behaviour*, 22, 815–832.

Teichmann, M.; Spector, P. E.; Cooper, C. L.; Sparks, K.; Bernin, P.; Pagon, M.; Pitariu, H.; Poelmans, S.; Russinova, V.; Salamatov, V.; Salgado, J. F.; Stora, J. B.; Theorell, T.; Vlerick, P.; Widerszal-Bazyl, M. (2006). Eastern European versus Western Control Beliefs at Work. Abstracts of 26-th International Congress of Applied Psychology: IAAP 26-th International Congress of Applied Psychology, Athens, Greece 2006. Ed. Efklides, A.; Papadakis, T. Athens, Greece: Hellenic Psychological Association, 111–112.

Teichmann, M. (2006). Eastern European Managers versus Western Managers: Work Locus of Control. WP Kongress 06, Wirtschaftspsychologie: Netzwerke verbinden: German 6th Congress on Work and Organisational Psychology, Leipzig, 2006. Ed. Leitner, G. Leipzig, Germany: BDP e.V, 312–315.

- Teichmann, M. (2008). Professionals' work locus of control and quality of life. *International Journal of Psychology*, 43, 812.
- Teichmann, M. (2008). Professionals' Work Locus of Control and Quality of Life. Abstracts of 29th International Congress of Psychology: ICP 29th International Congress of Psychology, Berlin, Germany 2008. Berlin, Germany.
- Teichmann, M. (2016). *E-HRM* (Human Resource or Personnel or Human Factor or Human Capital). In: Conference "New approaches to HR management: do they work in Central and Eastern Europe?" University of Silesia in Katowice, Poland, the 6th of October, 2016.
- Teichmann, M., Murdvee, M., Kożusznik, B., Smorczevska, B., Gaidajenko, A., Ilvest, J. Jr. (2017). *Relationship between the Employees' Perceived Performance and Various Work Related Psychosocial Characteristics*. In: European Association of Work and Organizational Psychology (EAWOP) Congress "Enabling Change through Work and Organizational Psychology", May 17th - 20th 2017, Dublin, Ireland (in press).